

Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кафедри екологічного, земельного та аграрного права

**КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА
ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА: 20 РОКІВ РОЗВИТКУ**

Матеріали «круглого столу»

За редакцією *М.В. Красної та Т.О. Коваленко*

Київ, 27 травня 2016 року

Київ
2016

УДК 349.6
ББК 67.307

За зміст та якість матеріалів відповідальність несуть автори публікацій

Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали «круглого столу» (м. Київ, 27 травня 2016 року) / за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: Кондратьєв А.В., 2016. – 374 с.

ISBN 978-966-7957-18-6

Збірник містить статті і тези наукових доповідей учасників «круглого столу», присвячені питанням формування та розвитку в Україні наукових осередків аграрного, земельного та екологічного права, конституційно-правовим категоріям в науках аграрного, земельного та екологічного права, перспективам розвитку аграрного, земельного та екологічного права у контексті конституційної реформи в Україні, ролі аграрного, земельного та екологічного права України у подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Розраховано на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться проблемами аграрного, земельного та екологічного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

іншого природоохоронного призначення здійснюється шляхом включення цих земель до складу екологічної мережі, обмеження їх вилучення (викупу) для інших потреб та обмеження антропогенного впливу на такі землі [6].

Отже, Конституція України заклала основні підвалини для створення та функціонування природно-заповідного фонду шляхом проголошення земель України (в тому числі земель природно-заповідного фонду) національним багатством щодо яких встановлюється особливий режим охорони. Конституційні положення є тією основою, на якій будується та розвивається законодавство України у сфері природно-заповідного фонду та екологічної мережі України.

Література:

1. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
2. Ковтун О.М. Система природно-заповідного законодавства України / О.М. Ковтун // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - Число 2 - С. 43-49.
3. Конституція України: зі змінами. – Х.: Право, 2014. – 68 с.
4. Земельний кодекс України: станом на 1 вересня 2015 року. – Х.: Право, 2015. – 144 с.
4. Годованюк А. Й. Правовий рсжим земель природно-заповідного фонду [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 - Аграрне, земельне, екологічне, природоресурсне право / А. Й. Годованюк ; кер. роботи В.К. Гуревський ; офіц. опон.: В. В. Носік, О. М. Пашенко ; Одес. нац. юрид. акад. - Київ : б. в., 2008. - 19 с.
5. Про охорону земель. Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1431.

МІСЦЕ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Туліна Е.Є.,

аспірантка кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

Соколова А.К.,

доктор юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Наукові дослідження, щодо вирішення проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері використання різноманітних природних об'єктів, були здійснені низкою вчених-юристів, серед яких О. В. Басай [2], В. Ф. Горбовий [3], А. Б. Іскоян [6], О. І. Крассов [7], А. К. Соколова [10], І. М. Шевердина [13] та ін. Науковці розглянули чимало питань у зазначеній сфері правового регламентування досить ґрунтовно. Між тим на певних проблемах слід зупинитися більш детально.

Є сенс дослідити право використання рослинного світу саме як правовий інститут. Науковцями вже були здійснені спроби його виокремити. Так, О. В. Басай тлумачить право користування природними рослинними ресурсами як

складний правовий інститут, що включає суспільні відносини щодо використання природних рослинних ресурсів [2, с. 64]. Вважаємо, що ці положення не були достатньою мірою обґрунтовані ним. Ось чому ми звернемося до більш ґрунтового дослідження цього питання.

Загалом у теорії права під поняттям «правовий інститут» розуміється відокремлена група норм права, що регулюють певний вид однорідних суспільних відносин [12, с. 184]. С.С. Алексєєв до ознак цього інституту цілком обґрунтовано, на нашу думку, відніс 3 такі ознаки: (а) однорідність його фактичного змісту, (б) юридичну єдність (комплексність) і (в) законодавчу відособленість [1, с. 137, 138].

Постає запитання: до яких видів правових інститутів належить правовий інститут права використання рослинного світу? Теоретики права розрізняють такі правові інститути: (а) регулятивні й охоронні (за функціональною роллю), (б) матеріальні і процесуальні (за субординацією у правовому регулюванні), (в) галузеві, що містять норми однієї конкретної галузі права, й міжгалузеві, що охоплюють норми 2-х і більше правових галузей (за сферою поширення, або за складом) [9, с. 248], (г) прості, які не містять жодного структурного підрозділу, і складні, що мають самостійні утворення (за структурою) [5, с. 261].

Згідно з наведеною класифікацією правовий інститут права використання рослинного світу належить до регулятивних, матеріальних, галузевих інститутів. Що стосується його віднесення до складних чи простих інститутів, тут необхідні деякі пояснення. На наше переконання, досліджуваний інститут поділяється на прості правові інститути права використання об'єктів рослинного світу з природоохоронною, рекреаційною, оздоровчою, культурно-освітньою, виховною, науково-дослідною й господарською метою.

Сукупність правових норм, що впорядковують відносини з використання об'єктів рослинного світу, і становить собою правовий інститут, норми якого визначають: (а) види використання об'єктів рослинного світу; (б) підстави й порядок виникнення, зміни і припинення права спеціального використання рослинного світу; (в) права й обов'язки користувачів об'єктами рослинного світу; (г) особливості регламентування поширення й чисельності окремих видів дикорослих рослин тощо.

Визначимо місце зазначеного правового інституту в системі екологічного права. Як галузь права, останнє поділяється на Загальну й Особливу частини. Загальна частина екологічного права поєднує норми в такі інститути, як (а) право власності на природні об'єкти, (б) право природокористування, (в) управління в галузі використання, відтворення й охорони довкілля та ін. Частина особлива містить у собі підгалузі права, які становлять сукупність правових норм, що впорядковують однорідну групу екологічних відносин з притаманними для них специфічними рисами, які є невід'ємною частиною загальних екологічних відносин. Оскільки підґрунтям кожної групи відносин становлять певні природні об'єкти із властивими лише їм своїми суттєвими рисами, це зумовлює потребу конкретних правових форм, якими є земельне, водне, гірниче, фауністичне, флористичне, атмосфероповітряне, природнозаповідне, природоохоронне право як підгалузі права екологічного. Підгалузєва структура останнього забезпечує диференційований підхід до

правової регламентації відповідних видів екологічних відносин. Екологічне право та його підгалузі об'єднують складні і прості правові інститути й субінститути, які можуть або входити до складу підгалузі, або ж займати самостійне місце в системі екологічного права [4, с. 21, 22].

У контексті питань, що вивчаються в цій науковій роботі, треба вести мову про таку підгалузь екологічного права, як флористичне право, що визначається як система правових норм, що регулюють відносини у сфері належності, використання, відтворення й охорони об'єктів рослинного світу з метою реалізації інтересів відповідних суб'єктів [11, с. 251]. З нашої точки зору, одним з інститутів флористичного права є інститут права використання рослинного світу.

Далі розкривемо співвідношення інституту права лісокористування й інституту права використання рослинного світу. Розглядаючи лісове право як правову галузь, В. Ф. Горбовий виділив інститут лісокористування та його субінститути – заготівлю деревини, заготівлю другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування, користування лісом у культурно-оздоровчих і науково-дослідних цілях, користування лісом для потреб мисливського господарства, вільного й загальнодоступного перебування громадян у лісах [3, с. 88, 89]. При цьому науковець спирається на положення чинних на той час Основ лісового законодавства Союзу РСР та союзних республік (1977 р.) [8].

Науковцями-екологами запропоновано прийняти в найближчому майбутньому Флористичний кодекс України, в якому особливості інституту права лісокористування й інституту права використання рослинного світу знайдуть своє закріплення.

А.К. Соколова у своїй дисертації схематично окреслила структуру майбутнього Флористичного кодексу України, в якому відповідне місце займуть окремі глави, присвячені праву користування об'єктами рослинного світу і праву користування лісами [10, с. 328].

На наш погляд, наявність таких положень є позитивним моментом. Саме тому вважаємо за доцільне виокремлення такого правового інституту права використання рослинного світу, що сприятиме не тільки виконанню завдань флористичного законодавства, а й екологічного законодавства в цілому. Перспективним також слід вважати визначення та формулювання правових принципів цього правового інституту та закріплення їх у чинному флористичному законодавстві.

Література:

1. Алексеев С.С. Структура советского права / Алексеев С.С. – М.: Юрид. лит., 1975. – 264 с.
2. Басай О. В. Правовий режим рослинного світу України : дис. канд. юр наук : і 2.00.06 / Басай О. В. – Івано-Франківськ, 2008. – 214 с.
3. Горбовой В. Ф. Предмет и система советского лесного права / В. Ф. Горбовой. – Красноярск: Из-во Красноярского ун-та, 1984. – 144 с.
4. Екологічне право : підручник / Нап. ви-г «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого»; за ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, – 2013. – 432 с.
5. Загальна теорія держави і права : підруч. / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] – Х.: Право, 2010. – 584 с.
6. Искоян А. Б. Проблемы совершенствования правового регулирования охраны и использования растительного мира (диких растений вне лесов) : автореф. дис. ... канд. юрид.

наук / А. Б. Исхачи. – Ереван, 1985. – 24 с.

7. Красов О. Н. Право лесопользования в СССР / О. И. Красов. – М. : Наука, 1990. – 238 с.

8. Основы лесного законодательства Союза ССР и союзных республик от 17 июня 1977 г. // Ведомости Верхови Совета СССР. – 1977 – № 25. – 388 с.

9. Скакуп О. Ф. Теорія держави і права. Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2008. – 656 с.

10. Соколова А. К. Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України : дис. ... д-ра юрид. наук / А. К. Соколова ; конс. М. В. Шульга ; НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» – Х., 2012. – 382 с.

11. Соколова А. К. Флористичне право України: проблеми формування та розвитку: монографія / Нац. юрид. акад. Укр. ім. Ярослава Мудрого – Х. : Право, 2009. – 288 с.

12. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смороди́нський та ін., за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 368 с.

13. Швердіна І. М. Правовий режим об'єктів рослинного світу в населених пунктах [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 – Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право / І. М. Швердіна ; наук. кер. А. П. Гетьман ; НУОУ ім. Я. Мудрого. – Харків : б. в., 2014. – 227 с.